БИБЛИОГРАФИЯ НА ХР. СМИРНЕНСКИ

от ТОДОР БОРОВ

От библиографията на Смирненски не можем да очакваме много:

1. Тя, както и всяка библиография, не може да ни даде повече от това, което действително имаме налице. А наличното, публикуваното до днес, пресято през критически поглед, оставя, в резултат твърде скромна жетва.

2. Поради редица обективни и субективни причини, предлаганата библиография за Смирненски (всъщност пак — както обикновено всяка библиография), не може да бъде и пълна, т. е. тя не можа всъщност да отрие **съвсем всичко**, което е написано досега за Смирненски. И между пропуснатото не е изключено да има някое ценно зърно.

Още при поставяне на задачата ние изключихме от обсега на предприетата библиография установяването и посочването на литературната дейност на самия Смирненски, т. е. изброяването на печатаните от него в списания и вестници работи, като се започне от «К'во да е» от 23 април 1915., та до «Маскарад» от 1 май 1923; от излезлите приживе на поета негови работи тук посочваме само публикуваните като отделни книги. Изработването на библиография на литературното дело на самия Смирненски, струва ми се, е една отделна, самостоятелна задача, в момента и тук не толкова належаща. При това — тя в значителна степен, в основном, е вече извършена от нас при подготвяне на известното тритомно издание на съчиненията му, и резултатите й са дадени в послесловие и бележките към всеки том: там е посочено, в кои издания Смирненски е сътрудничил и участвувал редакционно, и с какви псевдоними е подписвал своите стихове и прози; в послесловите са изброени със заглавията си, разпределени по издания, всички изоставени, невключени работи, а в бележките към включените произведения е посочено за всяко поотделно, точно кога и къде е публикувано приживе на Смирненски. Разбира се, пропуски има навярно и там, ние сами няколкократно установяваме неотбелязани отделни произведения или публикации в списания, които не сме преглеждали. Тая библиография — на литературното дело на Смирненски — ще трябва да се попълни и въобще да се извърши изцяло с оглед на проектираното пълно събрание на съчиненията му, тя там е абсолютно необходима. Това остава като задача на бъдещето, то ще бъде една от първите задачи на Института Смирненски.

Институтът Смирненски ще трябва да установи и разпространението на неговите произведения. Една предварителна сметка ни показва, че независимо от четирите самостоятелни издания на сбирката «Да бъде ден!» и многократното препечатване на негови произведения във вестници, листове, списания, сборници и пр., само от тритомното издание на съчиненията му са пуснати до сега към 135.000 екземпляра (т. 1 — над 80.000, т. II към 30.000, т. III към 25.000). Само Ботев и «Бай Ганю» на Алеко Константинов могат да излязат насреща на тая популярност.

Установяването и посочването на преводите от Смирненски на чужди езици трябва да се смята също като задача на бъдещето. Пълна библиография на тия преводи, поради самия характер на работата, особено при днешните разстроени международни библиографски и библиотечни връзки, едва ли и ще е възможна наскоро. Ние тук посочваме само преводите на работи, за които е съобщено в българския печат (а самите чужди публикации най-често липсват в Народната библиотека и въобще в софийските библиотеки), както и преводите на чужди езици, извършени в България и публикувани в българскил чуждоезични списания.

Основната маса от библиографския материал, събран тук, съставят статиите и бележките върху Смирненски, излезли предимно след смъртта му, в изтеклите оттогава 25 години. Наред с няколкото, съвсем малко на брой, сериозни и задълбочени проучвания на живота и делото му, тук са изброени редица незначителни статии, бележки и съобщения, маса литературни упражнения с общи фрази, в които се приповтарят, често изопачени, известни неща или общоприети формулировки. Тия работи, техният голям брой сам по себе си, са един от документите за широката популярност на Смирненски, за желанието на хора от най-различни среди да се изкажат върху любимия поет; но извън ролята си на статистически бройки при подобно установяване, те едва ли имат някакво значение за изучаването на Смирненски — нито са го придвижили напред, нито пък ще послужат на бъдещите изследователи. Те можеше спокойно да бъдат изпуснати в библиографията — ако да имахме време и възможност да поработим върху нея, да подхвърлим всичко на една що-годе критическа преценка. Истинската библиография не би трябвало да се задоволява с безразборното изсипване върху масата на изследователя на възможно повече материал, установен само по заглавията. . . По де го времето, де ги квалифицираните работници — да не говорим за другите условия!

Ние направихме усилия да разпределим събрания материал в няколко групи, така че да бъде по-лесно обозрим и по-удобно използуван. Разбира се, работите преливат от група в група — има редица неща, които с еднакво основание можеха да стоят и в общия отдел, и в «творчество», и при биографичните бележки. Редица материали, които са всъщност пак документи за живота на Смирненски след смъртта му, стоят не в съответния отдел, а при «общи». По-обособен е само отделът «спомени». Преливания има навсякъде, и не може без тях. И все пак и в тоя вид — разпределението е, струва ми се, от полза. Вътре в групите отделните работи са наредени хронологически, това има редица преимущества при изследванията. А азбучният указател свързва наедно бройките на един и същ автор, писан в разно време и поставени от нас в различни отдели.

Много по-тежко ни е, че днес не сме в състояние да съберем по-пълно поне наличния материал. Страхувам се, че някои ценни работи за Смирненски, написани и публикувани през тоя 25 годишен период, са изпуснати. Основната вина тук лежи обаче извън нас. Ние прегледахме и претърпувахме старателно всичко, до което можахме да се доберем. За голямо съжаление — сбирката на Народната библиотека не е пълна. И основната й празнина, която винаги наново ще се разкрива в работи от тоя род, е липсата на така наречената «нелегална литература» от 1923 до 1944. Както е известно, цялата тая литература, заедно с редица броеве от уж легалните прогресивни издания — конфискувани, спрени, иззети от полицията през тоя период — бе оставена да изгори в Народната библиотека на 30 март 1944 г, при бомбардировките над София. Днес тая загуба е мъчно възстановима и всички библиографски работи върху теми из областта на прогресивната литература през фашисткия период ще носят порока на тая празнина.

Ние имаме съзнанието обаче, че публикуваните библиографии създават и това преимущество че дават да се види, показват къде какво липсва, и по тоя начин улесняват възможността да бъдат попълнени празнините.

Все пак, и в тоя си вид, с всичките си несъвършенства и непълноти, предлаганата библиография за Смирненски има значението на една равносметка и тя несъмнено ще подпомогне по-нататъшното изучаване на живота и делото на поета.

Скулптура от Николай Шмиргела

... Над мъртвата градинка вечерта
разпускаше коси от черен мрак.
Йохан открехна малките врата,
огледа уличната пустота
и в миг прекрачи дървения праг...

Илюстрация от Ст. Сотиров

. . . А млада, толкоз млада тя е още!
Обича в тоз живот и тя,
и нежността сребриста в лунни нощи,
и огнения химн на любовта . . .

ВЛИЯНИЕТО НА СМИРНЕНСКИ

От БОРИС ДЕЛЧЕВ

Едва ли има съмнение, че най-сигурният белег за ръста и силата на един творец е неговото влияние върху съвременниците, трайното му присъствие в съзнанието на поколенията. Ако това е така, литературната слава на Смирненски става съвсем понятна и съвсем заслужена.

Хвърлете поглед върху развоя на нашата лирика до първата световна война. Всеки, който не страда от черногледство, не би намерил основание да се оплаква от липсата на добри поети. Но като изключим Ботев и Вазов, повечето от тях са имали и имат предимно чисто литературно съществуване. Те се четат от тесен кръг ценители на словесното изкуство. Това особено важи за онези от тях, които дойдоха след Вазов. Заразени от бацила на индивидуализма и декадентството, те ограничаваха своите усилия в търсенето на нови езикови средства за израз на своите лични вълнения. Широките читателски кръгове ги интересуваха малко и те дори не се стараеха да открият брод към тях.

И ето, един млад поет, почти юноша, израснал сред изпитанията от две войни, дойде да скъса ограниченията на миналото. Като продължи идейната насоченост на дотогавашната социалистическа поезия и като се възползува от езиковите достижения на символизма, той създаде истинска пролетарска поезия, пролетарска поезия от нов тип. Тази поезия преодоля както публицистичната сухота на своите идейни предходници, тъй и безидейните естетически търсения на декадентите, разшири своя обсег на въздействие и влезе в нашия всекидневен културен и граждански бит. Класово-пролетарска по своята идейна и емоционална насоченост, тя стана национална по значение. Под нейно влияние се възпитаха поколенията, които израснаха след първата световна война. Три десетилетия вече тя вдъхновява нашата младеж в борбата й за по-щастливо бъдеще, в борбата й за нов свят.

Но това не е всичко. Смирненски не само покори сърцата на нашите читатели, както са правели повече или по-малко всички даровити творци, но оказа трайно и дълбоко въздействие върху голяма част от поетите ни след първата световна война, върху духа и насоката на цялата ни тогавашна лирика.

Преди всичко обаянието на Смирненски изпитаха някои от неговите съвременници. За пример може да се вземе Асен Разцветников. Достатъчно е само да прочетем първата стихосбирка на този поет, «Жертвени клади», за да открием познатите чужди следи. По общото си настроение, по своя тематичен облик и дори по някои езикови и ритмични особености тя ни напомня за работите на Смирненски. А в някои отделни стихотворения като «Посвещение», «Ний», «След погребението», «Слез запустение» и други, това влияние е още по-очевидно и по осезаемо. Тук то минава дори в пряко възползуване от чужд поетичен източник.

Още по-голямо и по-трайно е това влияние в творбите на следващото по-младо поколение поети. Трябва да се прочетат първите стихотворения на онези от тях, които започнаха своята писателска работа върху страниците на «Нов път», «Наковалня» и «Р.Л.Ф.», за да се почувствува непреодолимото въздействие на Смирненски. Цяла редица поети, като Христо Радевски, Крум Пенев, Младен Исаев, Ангел Тодоров, Никола Ланков, къде съзнателно, къде неволно, следваха идейно-творческия път, набелязан със стихосбирката «Да бъде ден!» По тематика, настроение и израз техните първи работи идеха направо от същия извор. Често пъти, особено в началния период на тяхното развитие, някои от тях минаха и през греховете на подражателството. И, което е твърде указателно, дори и днес в отделни творби на някои от тях все още се срещат следи от същото влияние. Един много пресен пример е последната книга на Крум Пенев, «Епоха». По настроение и на места по езиков градеж тя ни връща към първенеца на нашата пролетарска поезия.

Не ще и съмнение, че прякото влияние на Смирненски върху тези творци разкриваше не само една правилно възприета насока, но и несъмнени слабости. То показваше, че в онзи период те още нямаха сили да изработят свой поетичен изказ, да разкрият със свой език и своя емоционална багра новите вълнения на своята епоха. Ако искаха да растат, те трябваше, без да напускат възприетата посока, да търсят свои собствени пътища на развитие, да постигнат свой собствен творчески облик. И наистина, най-добрите от тях направиха усилия и постигнаха значителни успехи в тази област. Те намериха нов поетичен говор, дадоха израз на нови образи и емоции и така осъществиха нов етап в развитието на българската революционна лирика.

Днес е вече трудно да се говори за пряко влияние на Смирненски върху нашите по-млади поети. Но онова, което не личи във външните похвати, се спотайва дълбоко в идейната и емоционална насоченост на новата ни лирика, в нейния борчески и народностен патос. Като подземна струя, недостъпна за повърхностния поглед, творчеството на големия пролетарски поет и днес подхранва със скрити живителни сокове цялата ни революционна и гражданска поезия. По тази посока то е оказало несъмнено влияние и върху Никола Вапцаров, най-характерния представител на съвременната ни революционна лирика, който, както се знае, е предпочитал да се учи от други майстори.

Но и това не е всичко. Поезията на Смирненски не остана без отзвук и върху творчеството на някои от нашите значителни и самобитни поети, които по общата насока на своето творчество, по настроение, похвати и изразни средства, видимо нямат връзка с нея. Става дума за творци като Гео Милев, Ламар, Николай Хрелков и по-младия от тях Никола Фурнаджиев. Разбира се, би било смешно да се търси у тях някакво пряко влияние от Смирненски. Те имат свой собствен поетичен образ, свой път на развитие. Но с него ги свързва борческата насоченост на тяхното творчество, гражданският и революционен патос на поезията им, различен по сила и проява, но общ по идейната си основа. Без да им окаже пряко влияние, поезията на Смирненски без съмнение беше незабележимо подусловие при оформянето на творческия им облик. В този смисъл неговото благотворно въздействие е несъмнено. И само подробният исторически и творчески анализ може да очертае границите и степените му.

Смирненски започна своето литературно дело в едно време, когато още господствуваха индивидуалистичните литературни схващания. Но той намери сили да отиде против традицията. Въодушевен от широкия размах на работническото движение, възползувал се от достиженията на своите предходящи и от своето наистина голямо дарование, той успя да създаде трайни художествени творби, които отразиха борбите, стремежите и мечтанията на работническата класа. По този начин Смирненски не само разби предубежденията на буржоазната естетика, която гледаше с насмешка на революционната и политическа лирика, но освен това превърна пролетарската поезия в живо дело, посочи нейния път на развитие. Оттам иде неговото изключително влияние върху по-нататъшния развой на тази поезия — влияние, което не е загубило значението си и днес, при новата политическа и културна обстановка, при новите задачи и завоевания на нашите поети. Затова, ако искаме да проникнем в развоя на революционната ни лирика от последните десетилетия, ние неизбежно трябва да търсим връзката й с нейния пръв представител — Смирненски.

ГЕОРГИ БАКАЛОВ ЗА СМИРНЕНСКИ

Христо Смирненски е от поколението, което израсна в разпалената класова борба, преминаваща навремени и на места в гражданска война. Той няма защо да пристъпва изотвън и разсъдъчно към темите на новия живот — тъкмо тоя живот го издига от собствената си среда и го надъхва с чувства бурни и огнекрили. Ураган накипява в недрата на днешното общество, и между много пътища, чрез които се проявява, той намира и в поезията своята тръба. Буревестник на пролетарското освобождение — ето какво е поетът Смирненски.

Възторг, опиянение от борбата, жажда за подвиг и саможертва, подем, буна и движение, движение, движение — ето съдържанието на поезията на Смирненски. А формата — феерия от огнеструйни образи и картини. Това, което Христо Смирненски ни даде в първата си стихотворна сбирка, — то бе само началото. И нека си признаем ние, изкопнелите за искрена и истинска пролетарска поезия, че това начало бе славно, многообещаващо. То ни разкриваше велики възможности.

АКАДЕМИК ТОДОР ПАВЛОВ ЗА СМИРНЕНСКИ

През последните години се очерта един особено интересен и важен факт, който ние днес — двадесет и пет години след смъртта на **Христо Смирненски** — сме длъжни да отчетем на първо място. Това е фактът, че Смирненски, който беше и си остава безспорно поет на периода на революционния подем на пролетарската класа в България и цяла Европа след войната 1914/18 г., все повече и повече става любимец не само на българския пролетариат, но и на българското трудово селячество и на широките интелигентски и други патриотични маси у нас. Класово-пролетарският и партийният поет Христо Смирненски все повече става, както това бе отбелязано още от Георги Бакалов, поет народен в истинския смисъл на думата.